

TESVİYECİLER MANİFESTOSU: BİR SİVİL ANAYASA ÖNERİSİ **Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Eşsiz Bir Yazılı** **Anayasa Metni**

Coşkun Can Aktan

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

Serdar Yay

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-mail: serdaryay@sdu.edu.tr

Özet

Tesviyeciler, İngiliz İç Savaş yıllarında bir grup insan tarafından başlatılmış olan bir halk hareketinin adıdır. Tesviyeciler mücadeleleri sonunda İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması (1649) adını taşıyan bir manifesto yayınlamışlardır. Bu manifesto içerisinde monarşinin kaldırılması, genel ve eşit oy sistemine dayalı bir parlamentonun oluşturulması, nispi temsil sistemi, zorunlu askerliğin sona erdirilmesi ve tüm insanlara eşit haklar ve özgürlükler sağlanması konularında hükümler bulunmaktaydı. Tesviyeciler halk iradesine dayanan ve meşruiyeti olan bir siyasal yönetimin tesis edilmesini amaçlıyorlardı.

Bu çalışma Tesviyeciler hareketinin yayınlamış olduğu bildirge ya da manifestoda yer alan önemli kararları ve hükümleri incelemektedir. Çalışmamızda ayrıca Tesviyeciler bildirgesi ile Magna Carta Libertatum, Haklar Dilekçesi, Habeas Corpus ve Haklar Bildirgesi arasında da bir karşılaştırma yapılmaktadır. Tesviyeciler hareketinin mirası anayasal demokrasi ve hukuk devleti düşüncesidir ve bu hareketin başlangıcı doğrudan halk olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Anayasacılık, Anayasal Hukuk Devleti, İktidarın Sınırlandırılması, Magna Carta Libertatum, Haklar Dilekçesi, Habeas Corpus, Haklar Bildirgesi*

Alan Tanımı: *Hukuk*

Abstract

The LEVELLERS' MANIFESTO: A CIVIC CONSTITUTION PROPOSAL A Remarkable Written Constitution toward Constitutional Democracy and Rule of Law

The Levellers were a group of people who came to prominence during the English Civil War. Their demands were declared in a remarkable manifesto called An Agreement of the Free People of England (1649), that proclaimed the sovereignty of the people, abolition of monarchy, a single supreme representative body elected by universal manhood suffrage, an end to imprisonment for conscription, providing equal rights and freedoms for all. In brief, the Levellers demanded legitimate governmental power depended on the consent of the governed.

This article examines the manifestos of Levellers movement and makes some comparison with other important constitutional documents of English enlightenment and revolution such as Magna Carta Libertatum, Petition of Rights, Habeas Corpus, Bill of Rights. The legacy of levellers was the idea of a constitutional democracy and rule of law coming directly from the people.

Keywords: *Levellers, Constitutionalism, Constitutional Democracy, The Rule of Law, Magna Carta Libertatum, Petition of Rights, Habeas Corpus, Bill of Rights*

Jel Code: *K00*

I. GİRİŞ

Tesviyeciler İngiliz İç Savaş yıllarında John Lilburne, Richard Overton ve William Walwyn öncülüğünde bir grup insan tarafından başlatılmış olan bir halk hareketinin adıdır. Tesviyeciler, mücadeleleri sonunda 1649 yılında monarşinin kaldırılması, genel ve eşit oy sistemine dayalı bir parlamentonun oluşturulması, nispi temsil sistemi, zorunlu askerliğin sona erdirilmesi ve tüm insanlara eşit haklar ve özgürlükler sağlanması konularında hükümler içeren ve *İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması (An Agreement of the Free People of England)* adını taşıyan bir önemli manifesto yayınladılar. Özetle, Tesviyeciler halk iradesine dayanan ve meşruiyeti olan bir siyasal yönetimin tesis edilmesini amaçlıyorlardı. Önemle belirtelim ki, Tesviyeciler hareketinin mirası anayasal demokrasi ve hukuk devleti düşüncesi olup, bu hareketin başlangıcı doğrudan halk olmuştur.

Bu çalışmamızda Tesviyeciler hareketinin yayınlamış olduğu *İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması* metni içerisinde yer alan kararlar ve hükümler incelenmektedir. Çalışmamızda ayrıca Tesviyeciler bildirgesi ile Magna Carta Libertatum, Haklar Dilekçesi, Habeas Corpus ve Haklar Bildirgesi arasında da bir karşılaştırma yapılmaktadır.

II. İNGİLİZ ANAYASACILIK HAREKETİ: DÖRT ÖNEMLİ BİLDİRGE

Özgürlük kutsal bir değer olmakla birlikte, insanoğlunun yaradılışından itibaren en büyük mücadelesinin de adı olmuştur. Yüzyıllar boyunca verilen bu mücadeleler neticesinde özgürlük, ne yazık ki bugün dünyanın ancak belirli bir kısmında teneffüs edilebilmekte, halen dünyanın bir çok yerinde özgürlükler ihlal edilebilmekte ve özgürlük uğruna verilen mücadeleler sürmektedir.

Yüzyıllarca geçmişi bulunan özgürlük mücadelesinde öyle önemli belge/bildirgeler vardır ki bugün halen insanoğlunun özgürlük kazanımlarının en önemli nedenleri olarak değerlendirilmektedir. 1215 tarihli Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) başta olmak üzere birçok önemli belge/bildirgenin ortaya çıktığı İngiltere, bu anlamda eşsiz ve en önemli örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Magna Carta Libertatum günümüzden yaklaşık 804 yıl önce 12 Haziran 1215 tarihinde imzalanmıştır. Magna Carta İngiltere Kralı John'un 25 baron (dünyevi ve ruhani derebeyleri) ile yaptığı, Papa III. Innocentius tarafından da onaylanan bir belgedir.

Dünyanın en önemli belgelerinden biri olma ve kendisinden sonra gelen birçok önemli belge/bildirgeye öncülük etme vb. önemli özelliklerinin yanı sıra Magna Carta'ya gerçek değerini kazandıran iki önemli özellik bulunmaktadır (İlal, 1969: 210-211):

- Birincisi, diğer Ortaçağ fermanlarında olduğu gibi krallığın yalnızca kilise, baronlar, tüccarlar vb. sınıfların değil bütün hür kişilerinin haklarını ve özgürlüklerini tanımasıdır. Eklemek gerekirse söz konusu belgede bu haklar ve özgürlükler oldukça geniş tutulmuş ve İngiliz Ortaçağ hukukunun büyük bir bölümünü kapsamıştır.

- İkincisi ise, fermanın kralın da bu haklar ve özgürlükler çerçevesinde bağlı bulunduğunu teyit etmesi olmuştur.

Kimi tarihçilerin "tarihin akışını değiştiren belge" diye tanımladıkları Magna Carta'da kralın yetkisinin sınırlandırılması, insan hakları ve özgürlükleri vb. konuları içeren toplam 63 madde yer almaktadır. Kanaatimizce bu maddelerin her biri birbirinden değerli ve önemlidir. Ancak bu maddeler arasında özellikle 39. maddenin önemine atıfta bulunmaktadır. Günümüz modern hukuk sisteminin temeli kabul edilen Magna Carta'nın söz konusu maddesi şu şekildedir:

"Kendi zümresinden olanlar ya da ülkenin ilgili yasalarına uygun olarak verilen bir karar olmadıkça hiçbir özgür kişi tutuklanamaz, hapse atılamaz, mal ve mülkü elinden alınamaz, sürgüne yollanamaz ya da herhangi bir biçimde kötü muameleye maruz bırakılamaz."¹

Magna Carta ile Kral John'un güç ve yetkileri sınırlandırılmış ve insan hakları ve özgürlükleri adına çeşitli kazanımlar elde edilmiştir. Magna Carta'nın takdim niteliğindeki ilk maddesinde geçen şu ifadeler de önemlidir:

"Aşağıda sıralanan tüm özgürlüklere bizim ve varislerimizin sahip olmasını ve olmaya devam etmesini krallığımızın bütün özgür insanlarına kabul ettirdik."²

İngiltere tarihinde 1215 yılındaki Magna Carta'dan sonra karşımıza çıkan ikinci belge 7 Haziran 1628 tarihli İngiliz Haklar Bildirisi (Petition of Rights) dir. Söz konusu belge de Magna Carta'ya sıklıkla atıfta bulunulması, Magna Carta'nın kendisinden sonra gelen birçok önemli belge/bildirgeye öncülük etme özelliğinin en güzel ispatıdır. Söz konusu bildiri, tıpkı bu belge/bildirgeler gibi yalnızca İngiltere değil Dünya tarihinde önemli bir yere sahip İngiltere Devrimi'nin başrolündeki isimlerden Kral I. Charles döneminde Magna Carta'nın krallar tarafından ihlal edilmesi üzerine yayınlanmıştır. Dolayısıyla İngiliz Haklar Bildirisi Magna Carta ile aynı amacı taşımakta, kralın güçlerini ve yetkilerini sınırlamayı hedeflemektedir. Bildirinin henüz başında Magna Carta'ya dair şu ifadeler yer almaktadır:

"Oysa Magna Carta nizamnamesiyle, hiçbir özgür kişinin yakalanamayacağı, hapse atılamayacağı ya da kişisel özgürlüğünden, haklarından ve serbestçe

¹ Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 35.

² Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 34.

hareket edebilmekten mahrum bırakılamayacağı, yasadışı kılınamayacağı, sürülemeyeceği, kendi zümresinden olanların yasal bir kararı ya da ülkenin bu konuda bir yasası olmadıkça, hiçbir biçimde zarara uğratılamayacağı emir ve ilan edilmişti.³"

İngiltere iç savaşından İngiliz Devrimi'ne giden karışık süreçte İngiliz parlamentosu tarafından yayınlanan bildiri İngiltere'de hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti anlayışının gelenekselleşmesinde büyük yarar sağlamıştır. Söz konusu bildirmede yer alan şu ifadeler fevkalade önemlidir:

"...Parlamentonun genel onayı olmadıkça, hiç kimsenin ödünç para, bağış, vergi, herhangi bir armağan vermeye ya da buna benzer bir ödemede bulunmaya zorlanmasını ve bunun için, böyle bir ödemede bulunmayı reddetti diye, kimsenin sorguya çekilmemesini, yemin etmeye cebredilmemesini, hücreye kapatılmamasını, tutuklanmamasını ya da başka bir biçimde eziyet çektirilmemesini ve rahatsız edilmemesini, yüce Majestelerinizden rica ediyoruz.⁴"

Parlamento, bildiride yer alan bu anlamlı sözlerle Kral I. Charles'ten ricada bulunsa da, despot yönetimi yüzünden yönetimde bulunduğu dönemi birçok tarihçinin "tiranlık dönemi" olarak adlandırdığı I. Charles'in tepkisi parlamentoyu dağıtmak ve uzun yıllar toplamamak olmuştur. Ancak, tarihte pek çok örnekte olduğu gibi kanlı savaşların ardından I. Charles'in sonu yalnızca tahttan indirilmek olmamış, I. Charles, 30 Ocak 1649 günü İngiltere tarihinde idam edilen ilk kral olmuştur.

İngiltere tarihinde bir diğer önemli belge/bildirgenin, 1679 tarihli Habeas Corpus Bildirgesi'nin yayınlandığı dönem, İngiltere'de krallık rejiminin son bulduğu ve 19 Mayıs 1649 tarihinde cumhuriyet rejiminin kabul edildiği İngiliz Devrimi sonrası, krallıktan cumhuriyete kısa süreli geçişten sonra tahta geçen I. Charles'in oğlu II. Charles dönemidir.

Habeas Corpus Bildirgesi'nin yayınlanma sebebi bu kez keyfi gözaltıların ve tutuklamaların kaldırılması, yargısız infazlara son verilmesi, suçlu olduğu iddia edilen bireylere ve yakınlarına öncelikle suçun tebliğ edilmesi vb. şartların kabulü ve kralın mahkemenin otoritesinden üstün olmadığına ilanıdır. Böylece İngiliz halkının temel hukuki güvencelerinin tesisi sağlanmak istenmiştir. Bildirgenin

³ Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 46.

⁴ Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 47.

hemen başında İngiliz parlamentosunun rahatsız olduğu hukuksuzluklara şöyle yer verilmiştir:

"Canıyane ya da sözde canıyane bazı olaylar yüzünden Kral'ın uyruklarını, nezaretleri altında bulunduran kontluklardaki fahri memurların, zindancıbaşılardan ve diğer görevlilerin, kendilerine gönderilen resmi celp emirlerini geri yollayarak, bir ya da bazen birden çok Habeas Corpus'u çeşitli ve türlü biçimde çiğneyerek ve başka vesilelerle, görevlerine, ülkenin kabul edilmiş yasalarına aykırı olarak, bu tür resmi celp emirlerine karşı gösterilmesi gereken bağlılığı savsayarak, sürüncemelere neden oldukları, böylelikle Kral'ın uyruklarının birçoğunun, yasa uyarınca kefaletle serbest bırakılacakları durumlarda, büyük zararlara ve sıkıntılara maruz bırakılarak zindanda tutuldukları ve ileride daha da uzun bir süre tutulabilecekleri nazarı dikkate alınsın.⁵"

Habeas Corpus Bildirgesi'nden on yıl sonra, 16 Aralık 1689 tarihinde ilan edilen İngiliz İnsan Hakları Bildirgesi (Bill of Rights) en az diğer belge/bildirgeler kadar önemlidir. Hukuk devleti anlayışının gereği olan insan hakları ve özgürlüklerine dair hükümlere yer verilen bildirgenin yayımlandığında tarihte tahtta bu kez II. James'in kızı II. Mary ve kocası III. William vardır. II. Charles'in 1685 yılında ölümünden sonra tahta geçen II. James, tıpkı babası I. Charles gibi bir tiranlık hayalindedir. Bu dönem gerilimin arttığı ve İngiltere'de krallık rejimine karşı endişenin zirveye ulaştığı bir dönemdir.

II. James 1688 İngiliz Devrimi sonucunda tahttan indirilmiştir. 1688 İngiliz Devrimi, İngiltere geleneğinde hukukun üstünlüğünü anlayışının yerleşmesinde dönüm noktalarından biridir.

Düşünce özgürlüğü başta olmak üzere yargılama usullerinden siyasi rejimin işleyişine dek muhtelif konular içeren ve en önemlisi de kralın keyfi davranışlarını ve yetkilerini sınırlayan bu bildirme önemli bir insan hakları bildirgesidir. Öyle ki bildirme ile krallar, yetkilerinin birçoğunu parlamentoya devretmiş bulunmaktadır. Bildirgenin sonunda yer alan ve önemli hükümler içeren 13 önemli madde şu şekildedir:

"1. Parlamantonun onayı olmadan, Kral'ın yetkisine dayanarak, yasaları ve bu yasaların icrasını iptal etmek gücü sözde kalır ve yasadışıdır."

⁵ Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 60.

2. *Son zamanlarda alışkanlık haline getirmek küstahlığını gösterdikleri gibi, Kral'ın yetkisine dayanarak, kendini yasalardan ve bu yasaların icrasından muaf tutmak gücü de sözde kalır ve yasadışıdır.*
3. *Geçmişteki, "Kilise yetkileri Mahkemesi'nin" kurulması için çıkarılan yönerge ve benzeri türden diğer tüm yönergeler ve mahkemeler yasadışı ve zararlıdır.*
4. *Veto hakkı bahanesiyle, Parlamento'nun onayı olmadan, uzun bir süre için, kabul edildiğinden ya da edileceğinden başka bir biçimde tahtın yararına para toplamak yasadışıdır.*
5. *Kral'a rica ve minnet mektupları yollamak uyruklarının hakkıdır. Bu mektupların Kral'a sunulmasından dolayı yapılan tutuklamalar ve kovuşturmalar yasadışıdır.*
6. *Bariş zamanında, Krallık sınırları içerisinde Parlamento'nun onayı olmadan, sürekli bir ordunun kurulması ve hazır bulundurulması yasaya aykırıdır.*
7. *Protestan inancına bağlı uyruklar, mevkilerinin gerektirdiği ve yasanın izin verdiği ölçüde, kendi güvenlikleri için silah taşıyabilmelidirler.*
8. *Parlamento üyelerinin seçimi serbest olacaktır.*
9. *Konuşma özgürlüğü vardır; Parlamento'daki tartışmalar ve görüşmeler, Parlamento'dan başka hiçbir yerde ya da mahkemede suçlama ya da soruşturma konusu yapılmamalıdır.*
10. *Gereğinden çok, abartılı güvenlik önlemleri öngörülmemeli, kefaletler yüksek tutulmamalı, korkunç ve olağandışı cezalar verilmemelidir.*
11. *Jüri üyeleri yasal yoldan atanmalı ve yeniden seçilebilmelidir. Yüksek ihanetle suçlanan insanların mahkemesine katılan jüri üyelerinin kendi adlarına mülk sahibi olmaları gerekmektedir.*
12. *İlgili kişinin yargılanmasından önce, kefalet ve hapis cezasıyla ilgili söz verilmesi ve vaatlerde bulunulması yasadışıdır.*

13. Parlamento şikayetlerinin giderilmesi, yasaların düzeltilip, güçlendirilmesi ve korunması amacıyla sık sık toplanacaktır.⁶"

İngiltere tarihinde bu belge/bildirgeler dışında bir bildirge daha vardır ki tam anlamı ile bir anayasal hukuk devleti manifestosudur. Bu bildirge; tarihsel süreçte bu dört önemli belge/bildirgeye nazaran unutulmuş, arka planda kalmış veya çeşitli nedenlerden dolayı önemsenmemiş olan ancak kanaatimizce en az bu belge/bildirgeler kadar önemli olan Tesviyeciler (Levellers) Bildirgesi'dir.

III. TESVİYECİLER MANİFESTOSU

Tesviyeciler, John Lilburne, Richard Overton, William Walwyn ve Thomas Prince öncülüğünde başlamış, daha sonra halk desteğini arkasına almış bir reform ve isyan hareketidir. Tesviyeciler, insan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi ve korunması, halk egemenliği, yaygın oy hakkı, kanun önünde eşitlik, dinsel hoşgörü, özel mülkiyetin korunması ve güvence altına alınması, kilise-devlet bağının koparılması, halkın temsili, parlamentonun teşkili, parlamento üyelerinin seçimi ve görev sürelerinin sınırlandırılması, iktidarın keyfi güç ve yetkilerinin sınırlandırılması vb. isteklerle ortaya çıkmış önemli bir siyasi harekettir (Aktan & Yay, 2019).⁷

Tesviyeciler ilk olarak 1647 tarihli *İngiltere'nin Özgür Halkının İlk Anlaşması* veya *Birinci Leveller (Tesviyeciler) Bildirgesi'nde* dini özgürlükler, zorunlu askerlik, kanunların hiçbir ayrıma tabi olmadan herkes için geçerliliği vb. konularındaki taleplerini dile getirmişlerdir. 1649 tarihli *İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması* ise anayasal hukuk devleti ve iktidarın sınırlandırılmasına yönelik bir önemli manifestodur.

Tesviyeciler bildirgelerini Tesviyeciler hareketinin anayasal programının resmi bir özeti olarak değerlendirmek mümkündür. Bildirge oy verme hakkını ve her yıl toplanması öngörülen parlamento ile ilgili reformları belirlemektedir. Yasama,

⁶ Alıntı için bkz.: Aktan, 2018: 65.

⁷ Tesviyeciler hareketi konusunda Türkçe'de yazılmış tek makale şudur: Aktan & Yay, 2019. Konu ile ilgili başlıca önemli referanslar bu makalenin sonunda yer alan kaynaklar içerisinde verilmiştir. Bkz.: Brailsford, 1976; Curtis, 1991; Foxley, 2012, 2013, 2019; Hart, 2018; Levy, 1983; Loughlin, 2007; Morton, 1975; Orr, 2012; Overton, 1646; Rees, 2016, 2017; Sharp, 1998; Shaw, 1968; Wolfe, 1944.

yürütme ve yargı erkleri arasında katı bir güçler ayrılığı ilkesi oluşturmakta ve bu amaçla halkın taleplerine cevap verebilmeleri ve yöneticilerin gücünü sınırlama amacıyla parlamento üyeliği ve kamu dairelerinde rotasyon ilkesinin uygulanması önerilmektedir. Tekeller, üretim, satış ve tüketim vergileri, hukuki reformlar yasal düzenlemeye tabi kılınırken dini tolerans konusu önemini korumaktadır (Aktan, 2017: 185).

Tesviyeciler bildireleri tarihsel süreç boyunca sürekli dile getirilen hak ve özgürlükler mücadelesinde önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu bildirelerde yer alan maddelerin anayasal demokrasi ve anayasal hukuk devletinin temel ilke ve gereklilikleri doğrultusunda kısa bir değerlendirilmesi yapılacaktır.⁸

Temsil ve rıza

Devlet ile vatandaş arasındaki ilişkileri düzenleyen anayasanın meşruiyeti için bir sosyal sözleşmenin tesisi gerekmektedir. Dolayısıyla da anayasacılık felsefesinin temel unsurlarının başında sosyal sözleşme gelmektedir. Temsil, katılım, rıza, onay vb. kavramlar doğrudan anayasacılık felsefesinde önem arz etmektedir.

Nihai bildirmede (1649) mevcut ve gelecekteki tüm yönetenlerin bütün yetkilerinin kendilerini seçen halktan geldiğine değinilmektedir. Kanunların çıkarılmasından, değıştırilmesine veya ortadan kaldırılmasına, kamu kurumlarının ve mahkemelerin teşkil edilmesinden, ortadan kaldırılmasına, yargıçların veya kamu görevlilerinin atanmasından, görevden alınmasına, savaş, barış, dış devletler ile anlaşma yapılması vb. bütün yetkilerin kaynağının halk olduğuna ve halkın rızası dışında bu yetkilerde herhangi bir değışikliğin söz konusu olamayacağına açıkça değinilmektedir.

Kanun önünde eşitlik

Anayasal hukuk devletinde, bir toplumda yaşayan insanlar arasında cinsiyet, din, dil, ırk vs. ayrımı yapılmaksızın herkes eşit haklara sahiptir. Tesviyeciler bildirmesinde mevcut ve gelecekteki tüm kanunların aynı değerde, halkın refah ve emniyetini olumsuz anlamda etkilemeyecek şekilde düzenlenmesi ve hiç kimseye

⁸ Tesviyeciler tarafından ilan edilen 1647 ve 1649 tarihli bildirelerin Türkçe tercümelere bu çalışmanın sonunda tam metin olarak sunulmuştur.

ayrımcılık tanımadan herkese eşit bir şekilde uygulanması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Parlamento teşkili

Anayasacılık felsefesi açısından önemli unsurlardan bir diğeri de anayasanın bağlayıcılığını garanti altına almaktır. Anayasanın değiştirilmesini zorlaştıran çeşitli kurallar (referandum, çift meclis sistemi, kaliteli çoğunluk kuralı vb.) aracılığıyla bir anlamda anayasayı sağlamlaştırılmak gerekmektedir. Bu güvence anayasal istikrar açısından önem arz etmektedir. Anayasal istikrar açısından bir diğeri önemli husus ise yönetenlerin görev ve yetki sürelerini sınırlandırmaktadır. Bildirgenin henüz ilk maddesinde anayasal istikrar açısından önemli hükümler yer almaktadır. Bildirgede yer alan belirli sayıda (400) kişiden oluşacak bir parlamento vurgusunun yanında, krala hizmet edenlerin parlamentoya seçilmeye hak kazansalar dahi sınırlı sürede görev yapmaları bu açıdan önem arz etmektedir. Üstelik bu sınırlı sayıdaki parlamento üyesinin seçimine (seçimlerin eşitlik içerisinde yapılması ve zamanında tamamlanması, seçimin yapılacağı yerler vb.) ilişkin önemli konulara da yer verilmiştir.

Bildirgenin ikinci maddesinde bu sınırlı sayıdaki parlamento üyesi içerisinde yine sınırlı sayıda (100) kişiden oluşan liyakatli temsilcilerin seçilmesine vurgu yapılırken, üçüncü maddesinde yoz faaliyetler içerisinde olan kişi/kişilerin asla parlamentoya üye olamayacağına, hukuk sisteminde önemli bir role sahip olan yargıçların ise parlamentoya üye seçilmeleri halinde artık yargıç olarak görev yapamayacaklarına değinilmektedir.

Bildirgenin sekizinci maddesinde bir önceki maddeler doğrultusunda seçilen mevcut ve gelecekteki parlamento üyelerinin bir yılın bütün süresi içerisinde tam erke sahip olmaya devam edebilmeleri, parlamento üyelerini seçmek için yılda bir defa seçim yapılması, parlamentonun en az dört ay müdahale olmaksızın her gün oturumuna devam etmesi ve sonrasında gerekli gördüklerinde iki aylık tatile çıkmaları gibi konular yer almaktadır.

Görüldüğü üzere bildirgede iyi bir parlamentonun teşkili için tüm ayrıntılar titizlikle ele alınmakta parlamenterlerin seçiminden tatil yapmalarına dek birçok konu işlenmektedir.

Parlamento üyelerinin bir dönem görev yapması

Bildirgede parlamento ile ilgili gündeme alınan bir diğer konu özellikle günümüz demokrasilerinde dahi sık rastlanılmayan bir konudur. Bildirgenin dördüncü maddesinde mevcut parlamento üyelerinin hiçbir üyesinin bir sonraki parlamentoya üye seçilemeyeceğini, yalnızca muhtelif kamu görevlerinde çalışabileceklerini vurgulamaktadır. Bildirgenin bir sonraki maddesinde ise bu kez aynı kişinin uzun süre iktidarda bulunmasının çeşitli rahatsızlıklara ve hatta tehlikelere yol açacağına değinilmekte, buna da tıpkı parlamento üyelerinde olduğu gibi bir sınırlama getirilmesinin önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Böylece parlamentonun bütün üyeleri görev yaptıkları 1 yılın sonunda hiçbir güç ve yetkiye sahip olamayacaklardır. Bildirgenin altıncı maddesinde mevcut parlamentonun bir sonraki seçimleri düzenleme, yeni parlamenterlerin seçimi vb. konularda sorumluluğuna vurgu yapılmaktadır.

Din ve vicdan özgürlüğü

Bildirgede insan hak ve özgürlükleri ile ilgili önemli maddeler de yer almaktadır. Bunlardan biri de din ve vicdan özgürlüğüdür. Tarih boyunca din, siyasetin ve siyasetçilerin elindeki güçlü araçlardan biri olmuştur.

Tesviyeciler Bildirgesi'nin 10. maddesi din, inanç ve hatta Tanrı'ya inanma konusunda iktidarın herhangi bir güç ve yetkiye sahip olamayacağını vurgulamaktadır. Bildirgenin 24. maddesinde bu kez başka bir dayatmaya karşı çıkılmaktadır. İktidarın herhangi bir kiliseye papaz görevlendirmelerinin yerine kilise cemaatinin kendilerine uygun buldukları papazın kilisede görevlendirilmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir.

Kanun önünde eşitlik / imtiyaz ve ayrıcalık olmaması

Anayasal hukuk devleti gereği olarak bir toplumda yaşayan insanlar arasında cinsiyet, din, dil, ırk vb. ayrımı yapılmaksızın herkese aynı ve eşit kurallar uygulanmalıdır; hiç kimseye herhangi bir imtiyaz ve/veya ayrımcılık tanınmamalıdır. Tesviyeciler bildirgesinin 13. maddesi eşitlik ilkesine vurgu yapan fevkalade önemli bir ifadeye yer vermiştir: "*Kanunlardan veya hukuki bir muameleden kaynaklanan; bir imtiyaz, bağış, patent, rütbe ya da doğum nedeniyle elde edilen; herhangi bir yerde ikamet etmekten, sığınmacı olmaktan ya da parlamentonun verdiği imtiyazdan ortaya çıkan herhangi bir şahsa ait bütün*

imtiyaz ve ayrıcalıklar bundan böyle hükümsüz ve geçersizdir ve yeniden elde edilemez.⁹

Yargıç bağımsızlığı / yargıçların haksızlık yapmalarının engellenmesi

Anayasacılık felsefesinin temel unsurlarından bir diğeri kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Anayasal hukuk devletinin üç temel ögesinden (yasama, yürütme, yargı) biri olan yargının bağımsızlığı fevkalade önemlidir. Yargının bağımsızlığı kadar önemli bir diğerk kavram da yargının tarafsızlığı, yargıçların haksızlık yapmamasıdır.

Bildirgenin 14. maddesi bu doğrultuda büyük önem arz etmekte, yargıç bağımsızlığına ve yargıçların haksızlık yapmalarının engellenmesine vurgu yapmaktadır.

Serbest ticaret

Bildirge'de ayrıca parlamentonun ekonomik konular ile ilgili güç ve yetkilerinin de sınırlandırılmasına yönelik çeşitli hükümler yer almaktadır. 18. maddede herhangi bir kişi/kişilerin serbest ticarete açık olan deniz ötesi herhangi bir ulusla alışveriş ya da ticaret yapmalarını engellemek veya kısıtlamanın önüne geçmek istenmektedir.

Keyfi vergileme olmaz

Anayasal hukuk devletinde, iktidarın vergileme yetkisinin meşruiyeti ve bu yetkisini ne şekilde kullanacağı, öte yandan bireylerin ağır vergilere karşı ne şekilde korunabileceği ve güvence altına alınabileceği konusu da önem arz etmektedir. Kökeni Magna Carta'ya dayanan "*keyfi vergileme olmaz*" anlayışı ve vergileme yetkisinin ne şekilde sınırlandırıldığı konusuna dair hükümler bildirgenin 19. maddesinde yer almaktadır.

İktidarın en önemli yetkilerinden biri olan vergileme yetkisinin de hukuki açıdan sınırlandırılması açısından önem arz eden maddede, verginin neredeyse bütün türlerine dair muhtelif konulara değinilmektedir. Örneğin menkul ve gayrimenkul mallara eşit oranlı vergi konulması, belirtilen zamandan sonra yiyecek, satış veya

⁹ Alıntı için bkz.: Aktan, 2017: 191.

mal üzerine gümrük veya satış vergilerinin arttırılmasının engellenmesi vb. ifadeler her açıdan önemlidir.

Suç ve ceza

Yukarıda da değindiğimiz yargı bağımsızlığının gereklerinden biri de yargılamada adalettir. Bu durum işlenen suçlara karşı eşit cezalar verilmesini gerektirmektedir. Nitekim bildirdede bu konu da ele alınmıştır. Bildirgenin 21. maddesinde yer alan ifadeden anlaşılacağı üzere insanların yaşamları, organları, özgürlükleri ve malları önemsiz ve saçma vesileler öne sürülerek ihlal edilemez. Ayrıca bildirinin ilan edildiği yılda Kral I. Charles'in önce yargılanmasına, sonrasında idam edilmesine de neden olarak gösterilen "vatana ihanet" suçu en ağır suç olarak belirlenmiştir.

Mülkiyet hakkının korunması

İnsanlık tarihinin başlangıcından 20. yüzyılın başlarına dek yayınlanmış olan bütün haklar ve özgürlükler bildirelerinde mülkiyet hakkının önem arz ettiği bilinmektedir. Bildirgenin yukarıda da değindiğimiz 21. maddesinde en ağır suç olarak değinilen "vatana ihanet" haricindeki herhangi bir temel suç nedeniyle insanların malı-mülküne el konulamayacağı belirtilmiştir.

Bildirgenin 30. maddesinde ise insanların mallarına el koymaya veya söz konusu malları kamunun malı yapmaya (kamulaştırmaya) hiç kimsenin yetkisi olmadığı vurgulanmıştır. Böylesine bir girişimin karşılığı olarak vatana ihanetten yargılanmaya değinilmiştir. Bu eşleştirme Tesviyeciler'in en temel hak ve özgürlüklerin başında gelen mülkiyet hakkına fazlasıyla önem verdiğini gözler önüne sermektedir.

Liyakat / partizanlık engellenmeli

Son olarak bildirgenin 27. maddesi liyakat ilkesinin önemine değinmektedir. Tüm kamu görevlilerinin muhtelif siyasi partilerin ve fraksiyonların etkisinden kurtulması ve bunların üzerindeki baskının azaltılmasına vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu, Tesviyeciler'in liyakate verdikleri önemi ortaya koymaktadır.

IV.SONUÇ

Bugün modern anayasal demokrasi ve anayasal hukuk devleti idealinin ilk başlangıcı olarak kabul edilen Magna Carta Libertatum İngiltere'de ilan edilmiştir. 1770 yılında İngiltere'nin başında olan William Pitt (1708-1778) "*Magna Carta, Haklar Dilekçesi ve Haklar Bildirgesi İngiliz Anayasası'nın İncilidir*" sözleriyle bu belgenin ne denli önemli olduğunu ifade etmiştir.¹⁰ Magna Carta'dan yaklaşık 400 yıl sonra ilan edilen Haklar Dilekçesi ise anayasal demokrasi yolunda çok önemli bir kilometre taşıdır. İngiltere'de takip eden yıllarda iç savaş hakim olmuştur. İşte bu yıllarda tarihte eşi ve benzeri az görülür bir büyük devrim mücadelesi ortaya çıkmıştır. Levellers (Tesviyeciler) Hareketi olarak bilinen bu şanlı mücadele sonunda yayınlanan *İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması* (1649) adlı sivil anayasa metni içerisinde bugün modern demokrasilerin anayasalarında bile yer alamayan pek çok önemli ifadeler bulunmaktadır.

İngiltere anayasacılık hareketlerinin doğum yeri ve anayasal demokrasinin beşiğidir. Tesviyeciler hareketi bu demokrasi mücadelesinin en önemli halkalarından birisidir. Anayasacılık tarihini yazan araştırmacıların Tesviyeciler hareketini ve ideal bir sivil anayasa arayışı içerisinde olan ulusların Tesviyeciler Manifestosu'nu mutlaka incelemeleri gerekir.

Kaynaklar

Aktan, C. C., (2017), *Özgürlük Felsefesi*, Ankara: Orion Kitabevi.

Aktan, C. C., (2018), *Haklar ve Özgürlükler Antolojisi*, Ankara: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu.

Aktan, C. C. & Yay, S., (2019), *Anayasal Demokrasi ve Anayasal Hukuk Devletine Yönelik Bir Anayasacılık Mücadelesi: Tesviyeciler Hareketi (1647-1649)*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 11 (1): 96-116.

Brailsford, H. N., (1976), *The Levellers and The English Revolution*, Spokesman, Nottingham: Spokesman Books.

¹⁰ "*Magna Carta, the Petition of Rights and the Bill of Rights form that code, which I call the Bible of the English Constitution.*" Bkz.: Pitt, 2013: 403.

Curtis, M. K., (1991), In Pursuit of Liberty: The Levellers and the American Bill of Rights (1991), University of Minnesota Law School, Constitutional Commentary, 737, <https://scholarship.law.umn.edu/concomm/737>

Foxley, R., (2012), The Levellers: John Lilburne, Richard Overton and William Walwyn, içinde: (Ed: L. L. Knoppers), The Oxford Handbook of Literature and the English Revolution, Oxford: Oxford University Press, ss. 272-286.

Foxley, R., (2013), The Levellers: Radical Political Thought in the English Revolution, Manchester, Manchester University Press.

Foxley, R., (2019), The Levellers and the English Constitution in the English Civil War, <http://books.openedition.org/psorbonne/54403>.

Hart, D. M., (2018), Tracts on Liberty by the Levellers and their Critics (1638-1660), Cilt: 5, (Ed: D. M. Hart & R. Kenyon), Indianapolis: Liberty Fund, (2014-2018), (1648), <https://oll.libertyfund.org/titles/2600>.

İlal, E., (1968), Magna Carta, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 34 (1-4): 210-242.

Levy, M. B., (1983), Freedom, Property and the Levellers: The Case of John Lilburne, Western Political Quarterly, 36 (1): 116-133.

Loughlin, M., (2007), The Constitutional Thought of the Levellers, Current Legal Problems, 60 (1): 1-39.

Morton, A. L., (ed.), (1975), Freedom in Arms: A Collection of Leveller Writings, New York: International Publishers.

Orr, D. A., (2012), Constitutionalism: Ancient, Modern and Early Modern in the Agreements of the People, içinde: (Ed: P. Baker, E. Vernon), The Agreements of the People, the Levellers and the Constitutional Crisis of the English Revolution, Basingstoke, Palgrave Macmillan, ss. 76-96.

Overton, R., (1646), An Arrow against All Tyrants and Tyranny, Shot from the Prison of Newgate into the Prerogative Bowels of the Arbitrary House of Lords and All Other Usurpers and Tyrants Whatsoever, <https://oll.libertyfund.org/pages/overton-an-arrow-against-all-tyrants-1646>.

Pitt, W., (2013), Correspondence of William Pitt, Earl of Chatham (Cambridge Library Collection - British & Irish History, 17th & 18th Centuries), (Ed: W. Taylor & J. Pringle), Cambridge: Cambridge University Press.

Rees, J., (2016), *The Leveller Revolution: Radical Political Organisation in England, 1640-1650*, London: Verso Books.

Rees, J., (ed), (2017), *John Lilburne and the Levellers: Reappraising the Roots of English Radicalism 400 Years On* (Routledge Studies in Radical History and Politics), London: Taylor and Francis.

Sharp, A. (ed.), (1998), *The English Levellers* (Cambridge Texts in the History of Political Thought), Cambridge: Cambridge University Press.

Shaw, H., (1968), *The Levellers*, London: Longmans.

Wolfe, D., (ed), (1944), *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution*, New York: Thomas Nelson.

EKLER

İNGİLTERE’NİN ÖZGÜR HALKININ İLK ANLAŞMASI (BİRİNCİ LEVELLER BİLDİRGESİ)* 1647

Karşılaştığımız son meşakkatler ve tehlikeler özgürlüğümüze nasıl değer verdiğimizi bütün dünyaya göstermektedir ve Tanrı düşmanlarımızı ellerimize teslim ederek şimdiye kadar sahip olduğumuz amaçların doğruluğunu teyit etti: Bizler, şimdi, gelecekte daha fazla ihtiyatlı olmak için, köle pozisyonuna ve başka bir savaşa neden olmakla itham edilme durumuna tekrar dönmekten kaçınmak için birbirimize karşılıklı bir saygı ile kenetlenmeliyiz. Madem ki kendileri için en iyi olanı bilmeleri halinde vatandaşlarımızdan birçoğunun bu mücadelede bize muhalefet edebilecekleri tahayyül edilemezdi; o zaman, bizim evrensel hak ve özgürlüklere sahip olmamız halinde kendilerini bizim efendilerimiz yapmaya çalışanların çabalarının boşa gideceğine kendimizi inandırmalıyız. ... Bizler, bundan böyle temsilcilerimizin gelecekte kararsızlık içinde olmamalarını ve gerçekleştirmeye niyetlendikleri hedeflere ulaşmalarında kendilerini işe yaramayan bir hale getirmemelerini sağlamak konusunda anlaştık ve bunun için şunları deklare ediyoruz:

Bu ülkenin şimdiki ve gelecekteki bütün temsilcilerinin yetkisi kendilerini seçen kişilerden sonra gelir ve kanunların çıkarılması, değiştirilmesi ve yürürlükten kaldırılmasında; kamu kurumlarının ve mahkemelerin oluşturulması ve ortadan kaldırılmasında; yargıçların ve her derecedeki kamu görevlilerinin atanması ve görevden alınmasında; savaş ve barış kararlarının alınmasında; yabancı devletlerle anlaşmalar yapılmasında ve genel olarak temsil edilenler tarafından kendilerine açık ya da zımnem verilen bütün yetkileri bunların izni ya da rızası olmaksızın genişletilemez.

1. Dini meseleler ve ibadet usulleri bizler tarafından herhangi bir insani güce tevdi edilmemiştir, zira kasıtlı bir şekilde günah işlemeksizin vicdanlarımızın bize Tanrı’nın iradesi olarak dikte ettiği şeylerin zerresini ne eksiltebiliriz ne de

* Aylmer, G. E., (1975), The Levellers in the English Revolution, London: Thomas and Hudson, ss. 88-96. Bu metnin tercümesi C.C. Aktan, İ. Vural ve T. Aktan tarafından yapılmıştır. Bkz.: Aktan, C. C., (2017), Özgürlük Felsefesi, Ankara: Orion Kitabevi, ss. 183-185.

artırabiliriz. Bununla birlikte ulusun eğitimi ve ulusa yol gösterme (cebrî olmamalı) onların takdir yetkisindedir.

2. Zorla askere alma ve bizlerden her hangi bir kimsenin savaşlarda görev almaya zorlanması özgürlüğümüze aykırıdır ve bu nedenle temsilcilerimize bu konuda izin vermiyoruz, zira para (harp için gerekli olan para ve sair levazım) her zaman onların tasarrufunda olduğundan her hangi bir haklı olayda çarpışmak için yeterli sayıda çok insanı asla istemezler.

3. Bu parlamentonun sona ermesinden sonra hiçbir kişi mevcut parlamentonun ya da Avam Kamarasının kararlarının icrası ile ilgili olarak söylediği hiçbir şeyden dolayı hiçbir zaman sorgulanamaz.

4. Yürürlükte olan ya da yürürlüğe girecek kanunlara herkes aynı ölçüde tabidir ve makam, mal ve mülk, sınıf, doğum ya da yer gibi hiçbir vasıf başkalarının tabi olduğu olağan dava muameleleri sürecinde hiçbir kişiye muafiyet sağlayamaz.

5. Kanunlar aynı değerde ve iyi olmalıdır ve açık bir şekilde halkın refahı ve emniyeti açısından tahripkar olmamalıdır.

Beyan ettiğimiz bu maddeler bizim doğal haklarımızdır ve bu nedenle yalnızca elde ettikleri zaferlerinin meyvelerinin yanlış yola sevk etmesi ve hile dolu şartlar nedeniyle ıstırap çeken ve özgürlüklerini tekrar elde etmek için kanlarını akıtan atalarımızın verdiği örneklerle değil; bunun yanı sıra hala barış ve özgürlüğün oluşturulmasına bağlı olan belirli devlet kurallarının tesis edilmesini uzun bir bekleyişle ve pahalı bir şekilde ve bize karşı vahşi bir savaşı yürüten ve köle olmamızı isteyenlere karşı elde ettiğimiz keder verici tecrübelerimiz ile bütün muhalefete karşı en son gücümüzle onları korumaya karar verdik.

**İNGİLTERE’NİN ÖZGÜR HALKININ ANLAŞMASI
(LEVELLER BİLDİRGESİ, NİHAİ METİN)*
1 Mayıs 1649**

Giriş

Eğer elem ve keder insanları akıllı yapıyorsa ve akıl da mutluluğa götürüyorsa uzun yıllardır yoksulluğun ve kederin pençesinde debelenen ve dünyadaki diğer yerlerle kıyaslandığında acı ve kederde onlardan eksiği olmayan bu halk, bu nedenle, kesin olarak böyle bir akıl ve tecrübe seviyesinden uzak değildir. Tanrı’dan, keder üstüne kederle karşılaşan vicdanlarımızı temizlemesini, ümitsizlik içindeki halkımızı aydınlığa ulaştırmasını, eskiden beri bu yönde çabalayan halkımızı bir araya getirmesini ve barıştırmasını, doğduğumuz ülke olan milletler topluluğunun barış ve refahını sağlamada mutluluğumuzun kaynağı olan krallığımıza itibar kazandırmasını niyaz ediyoruz.

Ve bu nedenle, bu ülkenin özgür halkına 14 Nisan 1649’daki bildiriye göre (onun adil ve gerekli olduğuna ikna olmuştuk), bütün korku ve problemlerimize bir son verecek etkili herhangi bir aracı bilmeden, bu son anlaşmayı teklif ediyoruz.

Başlangıçta yüksek mevkidekiler tarafından korkutma olmasına rağmen bu bir tür sorun çözme yoludur. Bununla birlikte gerçeğin doğasına göre, kendine özgü anlaşmazlığı hal yolunu ortaya koymuş ve insanları iyiye yöneltme yönündeki çabalarımızın ve içten arzularımızın tamamen beyhude olmaması ve hayal kırıklığı yaratmaması açısından ümitlerimize gerçek bir temel oluştursun diye bir çok insanın kalplerinde ve muhabbetlerinde kök salmıştır.

Her şeyin yaşamı, en doğru uygulama ve davranıştır; ancak, her insanın vicdanı ilk önce kendisine bakmalıdır ve çok fazla fırsat ve süre hayal etmemelidir. Bize çamur atıldığında güvendiklerimiz tehlikeli yaratıklar haline geleceklerdir. Bu anlaşma, bu ülkenin hükümeti ile ilgili bütün niyet ve arzularımızın ve bizim güvendiğimiz ve razı olduğumuz şeylerin tam bir ifadesi ve son hedefidir. Bizim tarafımızdan söylenen ya da yapılan veya bundan şüphelenilen her hangi bir şeyle daha da kötü bir duruma geleceğimize inanması için her hangi bir kişiye

* Aylmer, G. E., (1975), The Levellers in the English Revolution, London: Thomas and Hudson, ss. 159-167. Bu metnin tercümesi C.C. Aktan, İ. Vural ve T. Aktan tarafından yapılmıştır. Bkz.: Aktan, C. C., (2017), Özgürlük Felsefesi, Ankara: Orion Kitabevi, ss. 185-195.

haklı bir neden sağlamayız. Ancak, bu kişiler bizim güzel isimlerimizi kirletecek kadar Hıristiyanlığa aykırı olanların çıkarlarını gözetmezler, yine de bizler, ne kurtarıcımız İsa ne de O'nun 12 havarilerinin masumiyeti onların çıkarlarını, doktrinlerini ve alışkanlıklarını ortadan kaldıracak şekilde bu tip adamların çenelerini kapatamadığımızda bile bu anlaşmanın herhangi bir kısmına muhalefet eden bu tip çıkar sahiplerine tahammül etmek zorundayız. Ve bu nedenle, iftiralarını bize karşı kullanırken ya da fısıldarken arkadaşları insanların çıkarlarının nerede olduğunu en azından düşünürlerse akliselimi bulacaklardır ve esenliğe kavuşmamızda bizi büyük bir çabayla destekleyeceklerdir.

Tanrı'ya kalplerimizi bu konuya sevk ettiği ve bize vakit verdiği için niyaz ederiz. Yapmamız gerekenler için bize daha neler bahsedileceğini yalnızca kendimizi gönüllü olarak irade ve emrine teslim ettiğimiz ilim ve irfan sahibi bilebilir. Anak'ın oğlu gibi düşmanlarımızın gözüyle ve manevi zafiyet gözüyle bakarsak bir şeylere sahibiz; ancak, adil bir gerekçe ve adil olan Tanrı'ya güven açısından ve iman gözüyle bakarsak bize karşı olanlardan daha fazla bizle beraber olan olduğunu görürüz.

John Lilburne
William Walwyn
Thomas Prince
Richard Overton

(Londra Kulesindeki nedensiz esaretimiz döneminde, 1 Mayıs 1649)

Aşağıda Anlaşmanın kendisi yer almaktadır:

Bizim aramızda oluşan rahatsızlık ve bölünmeler ile sınırsız ve keyfi bir iktidarın uygulamaları nedeniyle meydana gelen doğal olmayan ve vahşi savaşın uzun ve yorucu davasından sonra sayısız eziyetler ve hoş görülemez baskılarla karşı karşıya kaldık. Ve sekiz yıllık tecrübe ve beklentilerden sonra daha önce kullanılan bütün çabalar ve uygulanan çareler ümitsizliğimizi azaltacak yerde artırmıştır. Eğer tekrar bölünmekten ve parçalanmaktan hızlı bir şekilde kendimizi korumazsak yalnızca esaretten kurtulmamız için Tanrı'nın ihsan ettiği bütün harikulade zaferlerin faydalarından mahrum kalmayacağız; bunun yanı sıra yoksulluk ve sefaletle duçar olacağız ve ondan sonra düşmanlarımız tarafından yok edileceğiz.

Bu fırsatın kullanmak için samimi bir şekilde istekli olursak Tanrı bu ülkeyi özgür ve mutlu kılmamız için, farklılıklarımızı uzlaştırmamız için, mükemmel bir dostluğa ulaşmamız ve aramızda bir kere daha arkadaşlığı tesis etmemiz için bize fırsat verecektir. Her türlü yozlaşma ürünü çıkar ve özel avantaj sonucu oluşacak ön yargılardan kurtararak ve çabalarımızın her hangi bir şahsın kötülüğüne ya da fikirlere karşı düşmanlığa yönelik olmadığını bütün dünyaya ilan ederek Tanrı'nın huzurunda vicdanlarımızı temiz tutmalıyız. Ancak, milletler topluluğunun barışı ve refahı için, ümitsizliğin ve her türlü kederin ortadan kaldırılması için bu etkileri ortaya çıkarabilmek için Tanrı'nın iyi bir yürek, araç ve fırsat verdiği biz, İngiltere'nin özgür insanları O'nun ilim ve irfanına ve O'nun adına teslim olarak ve zafer ve övgülerin kaynağı adaletini arzu ederek hükümetimizi sorgulamak, bütün keyfi yetkileri ortadan kaldırmak, hem üst düzeydeki hem de bütün alt düzeydeki iktidar sahiplerinin yetkilerini sınırlandırmak ve bilinen bütün şikayetleri ortadan kaldırmak konusunda muvafakata vardık.

Binaenaleyh aşağıda üzerinde görüş birliğine vardığımız şeyleri bütün dünyaya ilan ediyoruz.

I. İngiltere'deki Yüksek Otorite ve bu otoriteyle birleşen bütün bağlı ülkeler bundan böyle daha fazla olmamak koşuluyla 400 kişiden oluşacak bir halk Temsilciliğinde yaşayacaklardır. Bu kişilerin seçiminde (doğal haklara göre) 20 yaş ve üzerinde olan herkes (hizmetçi olanlar, dilenciler ya da son krala silahla ya da gönüllü katkıda bulunarak hizmet etmiş olanlar hariç) söz hakkına sahiptir. Krala hizmet etmiş olanlar Yüksek vekillige on yıllık bir süre için seçilemezler. Bahsedilen 400 kişinin ülkenin ilgili yerlerine nispi olarak dağıtımının yapılması, seçimin yapılacağı yerler, oy kullanma ve sayım usulleri, seçimlerin eşitlik içinde yapılması ve tamamlanması ile ilgili bütün koşullar ve alacakları maaşlar gibi konuların bütünü sonraki temsilciler burada ifade edilen zamanda ve emniyet içinde belirli bir kapasiteyi yerine getirebilecekleri ve gelecekteki temsilciler için bu koşulların daha da mükemmel olacağı bir tarzda mevcut parlamento tarafından oluşturulması kararlaştırılmıştır.

II. Daha azı olmamak şartıyla 400 üyenin 100'ü liyakatli temsilciler olarak addedilirler ve baş temsilci seçilir. Oturumların yeri ve sözcünün seçimi ve bu tip diğer konular şimdiki ve gelecekteki temsilcilerin inhisarındadır.

III. Bütün kamu görevlileri sorumluluk sahibidirler ve yoz faaliyetlerini sürdüren hiçbir grup, maaş alan hiçbir kamu görevlisi, ordu ve garnizonlarda görevli

olanlar, kamu gelirlerini toplamakla görevli olanlar ve hazine görevlileri her hangi bir temsilciliğin üyesi olarak seçilemezler ve bir yargıç her hangi bir zaman üyeliğe seçilirse yüksek vekillik yaptığı sürece artık yargıç olarak görev yapamaz. Ve aynı gerekçe ile aynı kişiler kural olarak tebaa olma kapasitesine sahiptirler.

IV. Mevcut parlamentonun hiçbir üyesi bir sonraki temsilcilik için seçilme niteliğine sahip değildir ve gelecekteki herhangi bir temsilciliğin her hangi bir üyesi kendisinden hemen sonra gelen meclise seçilme ehliyetine sahip değildir. Ancak, temsilciler dava vekili olabilir, ya da görevi süresince vergi toplayıcısı, hazineci olarak ya da diğer kamu görevlerinde çalışabilir.

V. Aynı kişinin iktidarda uzun süre bulunmasından ortaya çıkan çeşitli rahatsızlık ve tehlikelerden kaçınmak için mevcut parlamentonun 1649 yılının ilk Ağustos'unun ilk Çarşambası sona erdiğinde kapanması ve böylece hiçbir güç ve otoriteye sahip olmamasını; bu arada bu anlaşmadaki gerçek niyete uygun olarak yeni ve eşit temsilcilerin seçilmesini düzenlemesini ve yönetmesini; gelecek temsilcilerin 1649 Ağustos'unun ilk Perşembesinde yetkili temsilciler olarak erk ve otoriteye sahip olmalarını kararlaştırdık.

VI. Mevcut parlamento bu seçimlerin düzenlemese veya yeni temsilcileri toplamazsa ya da vekillerin icraatları bir yolla engellenirse; bu durumda yeni temsilcileri belirlenen yerlerde, belirlenen şekilde ve burjuva ve şövalyelerin tercihine göre adet olduğu gibi seçmeyi sürdüreceğiz; bu anlaşmanın bir, üç ve dördüncü başlıklarında daha önce bahsedildiği gibi yalnızca seçen ve seçilenlerle ilgili istisnaları gözlemleyeceğiz. İster bizim yeni ve daha sonraki temsilciler tarafından uzak tutulmamız isterse Yüksek Otorite'nin genel özgürlüklere ve ulusun esaretten kurtarılması çabalarına muhabbet beslemedikleri bildirilen kişilerin ellerine düşmesi son derece mantıksız bir şey olacaktır.

VII. Halkın seçmediği ya da seçmeyeceği kişilerin eline Yüksek Otorite'nin düşmesini engellemek için;

Yeni parlamentonun yukarıda bahsedilen Ağustos ayının ilk perşembesinde açılması üzerinde (Tanrı'nın izniyle) anlaştık ve kararlaştırdık. Sözcünün seçiminin düzenlenmesini ve bu sorunun halledilmesini ve benzeri konuları onların takdirlerine bırakıyoruz; ancak, iktidarın kullanımı ve bu gücün kapsamı, bu anlaşmanın kurallarına ve direktiflerine uyulması konularında gerçekleştirilmesi gereken üyelerin seçiminde, gelecek yıllardaki eşit dağılımın

kurallarının oluşturulmasında kendi iradelerine göre verecekleri en iyi karar çerçevesinde mevcut parlamento yetkili kılınmıştır.

VIII. Yalnızca yukarıda bahsedilen şekilde seçilen kişilerin sayesinde Yüksek Otorite'yi tam anlamıyla korumak için, bir sonraki ve gelecekteki bütün temsilcilerin bir yılın bütün süresi içerisinde tam erke sahip olmaya devam edebilmeleri; tüm üyelerin önceki temsilcilerin boşluğunu karşılayacak kapasitede olmalarını sağlayacak şekilde halkın yılda bir defa, Tanrı dilerse sonsuza dek, her Ağustos'un ilk perşembesi parlamentoyu seçmesi; aynı anlayışla bir sonraki ya da herhangi bir müstakbel parlamentonun toplanması ve en az dört ay müdahale olmaksızın her gün oturumuna devam etmesi; ondan sonra yıl bitmeden gerekli gördüklerinde iki aylık bir tatile çıkmaları; oturuma ara verildiği zaman içinde Danıştay yerine bu anlaşma ile tezat oluşturmayacak tedbirleri alarak, talimatları vererek ve onları yayınlayarak kendi üyeleri arasından teşekkül edecek bir komitenin devlet işlerine bakması konuları üzerinde anlaşmaya vardık ve bunu ilan ediyoruz.

IX. Bundan böyle yüksek otoritenin gücü ve devlet işleri konusunda müphemlik ve ihmalkarlık olmamalı ve bunlarla ilgili herkes bilgili ve heyecanlı olmalıdır. Temsilcilerin gücünün diğer kişi ya da kişilerin rızası olmadan artmaya devam etmeyeceğini kararlaştırdık ve bunu ilan ediyoruz.

1. Barışın ve yabancı ülkelerle yapılan ticaretin muhafaza altına alınması;
2. Son kralın üçüncü yılında ilan edilen ve yürürlüğe giren Haklar Dilekçesi'nde yer alan, canımızın, bedenimizin, özgürlüklerimizin, mal ve mülklerimiz emniyetini ve güvenliğini sağlayanların korunması;
3. Milletler topluluğunun refahını, şikayetlerin çözüme bağlanmasını, özgürlüğümüzün genişletilmesini ve bu amaçlara ulaşılmasını sağlayan her şey ile gelirlerin artırılmasının sağlanması.

Güvenlik açısından, iktidarın kendi hakimiyetleri için kullanılması, iktidardakilerin bizim özgürlüklerimiz karşısında tarafgirlik yapması ve iktidarın emanet edildikleri kişilerin yozlaşma ile çıkarlar temin etmeleri gibi keder verici tecrübelerin varlığı nedeniyle, ilave bazı hükümler konusunda şu kararları aldığımızı ilan ediyoruz:

X. Temsilcilerimize, Tanrı'ya inanma, din ya da inanç konusunda herhangi bir şeyi cezalandırma veya başka yollarla zorlamak için; kendi vicdanına göre dinini uygulaması veya her hangi bir kişinin inançlarını ifade etmesini engellemek için kanun, yemin ya da ant oluşturmaya ya da iktidarda kalmayı sürdürmeye yetki ve güç vermedik. Hiçbir şey daha fazla ümitsizliğe neden olamaz ve kalpler çağlar boyunca yanmaya devam edemez; o halde, dini konularda ve vicdani meselelerde hiçbir şey daha fazla zulme ve tecavüze yol açamaz.

XI. Temsilcilerimize, her hangi bir kişiyi kara veya denizlerdeki savaşlarda hizmet vermesi için zorlamaları ya da zorla askere almaları için yetki vermiyoruz. Her adamın vicdanı, kendi hayatını tehlikeye attığında ya da diğer kişilerin hayatına kastederken bunu adil bir sebeple yaptığı konusunda tatmin olmalıdır.

Şiddetli kinleri ve bütün düşmanlıkları ortadan kaldırmak kadar bütün farklılıkları asayiş içinde tutmak şimdi imkan dahiline girmiştir.

XII. Mevcut parlamentonun sona ermesinden sonra hiç kimsenin son savaflara ya da toplumsal farklılıklara ilişkin söylediği ya da yaptığı hiçbir şeyden dolayı sorgulanamayacağını; bunun aksi olursa, mevcut parlamentonun belirlemesine göre halkın özgürlüğüne karşı kralla işbirliği yapanların sorgulanabileceğini kararlaştırdık. Kamu gelirlerinin toplanmasından sorumlu olanlar aynı şey için sorumlu olmaya devam edeceklerdir.

XIII. Kanunlardan veya hukuki bir muameleden kaynaklanan; bir imtiyaz, bağış, patent, rütbe ya da doğum nedeniyle elde edilen; herhangi bir yerde ikamet etmekten, sığınmacı olmaktan ya da parlamentonun verdiği imtiyazdan ortaya çıkan herhangi bir şahsa ait bütün imtiyaz ve ayrıcalıklar bundan böyle hükümsüz ve geçersizdir ve yeniden elde edilemez.

XIII. Daha önce kanun böyle bir yetki vermemişse, ne onlara ne de başka herhangi bir mahkemeye ya da yargı organına her hangi bir kişi ya da malı-mülkü üzerinde yargısal karar vermeye yetkili kılmadık, zira yargıçları ya da insanları ister biz herhangi bir kanunun icrasına müdahale edebilmeleri için yetkilendirelim isterse kendi yetki alanları çerçevesinde olsun fark etmez; kanunun olmadığı yerde haddi aşma da olmaz.

XV. Uzun süredir devam eden şikayetleri ortadan kaldırabiliriz ve o münasebetle, yapabildiğimiz kadar, rahatsızlıkların bütün nedenlerini yok ederiz ve artık ne

sorunları ortadan kaldırmak için parlamentonun belirsiz eğilimlerine bağlı kalırız ne de hiçbir fayda veya semere elde etmeden alışkın olunduğu üzere dilekçeden dilekçeye koşarız ya da kendi kendimize sorun üretmeye devam ederiz; kendi varlıklarının devamı için avantaj elde etme ve bizim üzerinde durmadığımız bazı yoz çıkarlarla ilgili olanlar hariç her hangi bir kimsenin neden onların ortadan kaldırılmadığı konusunda bir şikayette bulunmadığı ile alakalı olarak bir neden bulamayız.

Kabul ve ilan ediyoruz ki;

XVI. Cezai olaylarda kendileri aleyhine sorulan soruları cevaplandırmayı reddeden her hangi bir kişiyi ya da kişileri cezalandırmaya ya da ceza almalarına sebep olmaya her hangi bir temsilcinin yetkisi yoktur.

XVII. Sonraki parlamentonun sona ermesinden sonra, ne bütün temyiz aşamalarını geçen her hangi bir dava konusunda en son hükmün tespitinde altı aydan daha fazla süren her hangi bir hukuki muameleyi sürdürmeye ya da belirlemeye ne de kendi dava konularında dava açmaktan her hangi bir kişiyi ya da kişileri veya onlar adına dava açmaları istenen kişileri engellemeye yetkileri yoktur.

Bu anlaşmada yer alan ve bütün yönleriyle tarafımızdan mükemmel bir hale getirilemeyen bu nitelikteki benzer hükümlerin itimada şayan temsilcilerin fevkalade çalışmaları ile düzeltilmesine niyetlenilmiştir.

XVIII. Her hangi bir kişi ya da kişilerin serbest ticarete açık olan deniz ötesi her hangi bir ulusla alışveriş ya da ticaret yapmalarını engellemek veya kısıtlamak için her hangi bir kanun çıkarmaya ya da çıkan kanunları uygulamayı sürdürmeye yetkileri yoktur.

XIX. Gelecek parlamentonun açılışından sonraki dört ay sonundan itibaren, tahsil masrafları çok yüksek olan ve aşırı bir yük oluşturan her hangi bir yiyecek ya da mal üzerine gümrük vergileri veya satış vergileri koymaya yetkili değildir. Madem ki gelirler halktan alınan vergilerle artırılabilir, bu tip yükler ve yükümlülükler ne daha fazla ihya edilmelidir, ne de yukarıda belirtilen zamandan sonra başka her hangi bir yolla gelirler artırılmalıdır. Gelirler, ülkedeki menkul-gayrimenkul mallar üzerine konacak eşit oranlı bir vergi ile artırılabilir.

XX. Menkul ya da gayrimenkul malların veya onların bir kısmının borçların ödenmesinden istisna edilmesini ya da her hangi bir tür borcu için her hangi bir şahsın hapsedilmesini sağlayacak bir kanun yapmaya ya da böyle bir kanunun yürürlükte kalmasını sağlamaya yetkileri yoktur. Böyle bir şey hem Hıristiyanlığa aykırıdır ve kredi verenlere bir avantaj sağlamaz hem de milletler topluluğuna bir iftira ve peşin hüküm oluşturur.

XXI. Cinayet ya da toplumu tahrip etmeye yönelik benzeri haince saldırılar hariç her hangi bir insanın yaşamını ortadan kaldırmak için veya bu anlaşmayı zor kullanarak yok etmeye çalışmak için kanun yapmaya ya da mevcut kanunları sürdürmeye yetkileri yoktur. Ancak, işlenecek suçlara eşit ceza verilmesi için azami çabayı göstermelidirler: insanların yaşamları, organları, özgürlükleri ve malları önemsiz ve saçma vesileler üzerine sorumlu tutulamaz ve her türden insanın aşağılık bir sefaletten ve yolsuzluklardan korunması için özel bir çaba gösterilmelidir. Vatana ihanet haricindeki her hangi bir temel suç nedeniyle insanların malı-mülkü müsadere edilemez. Diğer bütün ana suçlarda jürinin vicdanına göre mahkum olan taraflara cezalarının karşılığı verilebilir.

XXII. Her hangi bir kişinin yaşamını, özgürlüğünü veya malını savunurken kendi lehine şahitlik yapmaktan mahrum bırakmak ya da son Kral Charles'ın üçüncü yılında yayınlanan Haklar Dilekçesi'nin içerdiği haklar ve imtiyazlardan yoksun bırakan bir kanunu çıkarmaya ya da mevcudu uygulamaya yetkisi bulunmamaktadır.

XXIII. Gelecek Parlatentonun sonuna kadar aşar vergisinden kaynaklanan ve şikayete neden olan durumu sürdürmeye yetkileri yoktur. Bu zaman dilimi içerisinde ister cezai yöntemler isterse diğer yöntemler kullanılsın yolsuzluk yapan herkese karşı tatminkar bir işlem yapılmalıdır.

XXIV. Her hangi bir kiliseye ait cemaate papaz empoze etmeye yetkileri yoktur. Tam tersine her kiliseye ait cemaatin üyelerine, kendilerinin uygun bulduklarını, kendilerinin katkıda bulunmak ya da sözleşme yapmak istediklerini seçmek konularında özgürlük sağlanmalıdır.

XXV. Diğer her hangi bir yargılama şekli ya da yaşamın, özgürlüğün veya malların mahkumiyeti için bir kanun yapmaya ya da mevcudu devam ettirmeye yetkileri yoktur; velev ki insanlar tarafından özgür bir şekilde seçilen, bir sonraki parlatentonun sona ermesinden önce oluşturulan ve bir çok yerde daha önce

olduğu gibi empoze edilmemiş ve toplanmamış olarak komşular arasından on iki kan kardeşi adam olmuş olsun.

XXVI. Her hangi bir kişinin milletler topluluğunda her hangi bir makamda görev alma yetkisini, görüş açıklama ya da Papa'nın ya da benzeri bir yabancı otoritenin kullandığı hariç olmak üzere dini uygulamalardaki yetkisini elinden almaya salahiyeti yoktur.

XXVII. İlçelerde, şehirlerde, kasaba ve kazalarda her hangi bir kamu görevlisini empoze etmeye yetkileri yoktur; ancak, halk bu anlaşma ile temsilci seçmeye yetkilidir, bir yıldan daha uzun olmayacak bir süre içinde ve sonrada yıldan yıla kanunları uygulayacak tüm kamu temsilcilerini seçebilirler ve bu seçim partilerin ve fraksiyonların mahsurlarından kaçınmanın etkili bir aracı olur.

Gümrük ve Satış vergilerinin alınmasından dolayı hiçbir kişinin haklı bir şikayetin olmaması için aşağıdakileri kararlaştırdık:

XXVIII. Bundan sonraki ve gelecekteki bütün parlamentolar kamu hazinesinin dışında kalan tüm hisse senetlerinin, borçların, bakiyelerin ve zararların tam olarak ifasını ve halkın güvenini tam olarak sağlamalıdır; ve yapılmış ve yapılacak olan tüm kamu alımları ve sözleşmelerini en iyi ve sağlam bir biçimde yapmalıdır ve bir sonraki parlamentonun kısmen ya da tamamen onaylayacağı arazi, para, mevki gibi ya da parlamento tarafından temsilciler meclisinin her hangi bir üyesine, lortlardan her hangi birine veya bu ikisinin üyesi olmuş birine verilecek diğer tüm hediyeleri muhafaza etmelidir.

Milletler topluluğu büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalır kalmaz askeri otorite sivil otoriteye her ne şekilde olursa olsun üstün olacaktır.

XXIX. Kabul ve ilan ediyoruz ki temsilciler tarafından verilen izin hariç hiçbir askeri kuvvet toplanamaz ve askeri kuvvetlerin toplanmasında şu kurallar tam olarak yerine getirilir: Her bir ilçenin, şehrin ve kasabanın zorla silah altına alınacak asker sayısının toplamına göre yüzde olarak toplayacağı askeri, bu askerlerin teçhiz edilmesini ve bunlara yapılacak ödemeyi tespit ederler ve her bölgedeki seçmenlere alaylara, taburlara ve bölüklere ait olan bütün subayları atama hakkına ve gerekli gördüklerinde görevlerinden alabilme yetkisine sahiptirler. Yalnızca generalleri ve albay rütbesinin üzerindeki subayların aday gösterilmesi ve atanmaları ile ülkenin özgürlüğü, güvenliği ve barış için onlara

gerekli olan hizmetlerin ısmarlanması ve tanzim edilmesi konularında temsilcilerin hakları saklıdır.

Bu tip tahripkar suç ve cürümler için hiçbir ceza ihdas edilmemişse insanların devlette değişiklik yapmakta, güç ve zamanlarını keyfi ve zalimane bir şekilde kullanmak ve her şeyi anarşi ve karışıklığa sevk etme yerine güven oluşturmak için kullanmakta çok az çaba gösterdikleri ya da hiçbir şey yapmadıkları konusunda kötü tecrübelerle sahibiz.

XXX. Bu nedenle, bizler kabul ve ilan ediyoruz ki her ne suretle olursa olsun, ne bu anlaşmanın her hangi bir kısmını reddetmek ya da kabul etmemek, ne de insanların mülkünü eşit düzeye indirmek, mallarını ellerinden almak veya her şeyi kamunun malı yapmak hiçbir temsilcinin yetkisinde değildir. Eğer her hangi bir temsilci, bir temsilci olarak, bu anlaşmayı ortadan kaldırmaya çabalarsa muhalefet şerhini ilan etmemesi durumunda parlamentolardaki her üyenin vatana ihanetten canları yanacaktır ve buna uygun bir muameleye tabi tutulacaklardır ve her hangi bir kişi ya da kişiler anlaşmayı zorla tahrip etme çabasına ya da tertibine girişirse bunlara ihanet örneğinde olduğu gibi muamele edilecektir.

Her hangi bir şahıs silah gücü ile temsilcilerin seçimini sabote ederse isyan suçunun cezasına çarptırılır; seçme ve seçilme kapasitesine sahip olmayan bir kişi kendisini bunların arasında gösterirse ya da her hangi bir şahıs bunlara karşı kaba bir şekilde ya da ahlaksızca davranırsa, bu kişiler kötü muamele ile suçlanabilirler ve büyük jüri raporu ile mesul tutulabilirler ve jürinin kararına ve takdirine göre cezalandırılabilir ya da para cezasına çarptırılabilirler. Bu sözleşmenin her hangi bir kısmına aykırı olan ya da olabilecek tüm kanunlar geçersiz ve hükümsüzdür.

Özgür insanlar olarak, bize bu lütufluk fırsatı verdiği için ve bütün boyunduruklardan kurtulmada, üzerimizdeki yükleri ortadan kaldırmada, tutsakların ve baskı altındakilerin özgür kılınmasında zafere ulaşmamızda bize verdiği şevk için Tanrıya şükran borçluyuz. Yukarıda adı geçen bizler gücümüzün yettiğini yaptık ve bizler Tanrı'ya güvendik ve Tanrı bu nedenle tüm saldırı ve çatışma fırsatlarını ortadan kaldırdı, bu ülkeye sürüp gidecek bir barış ve refah sağladı ve her şeye kadir olan Tanrı'nın izniyle, kalplerimizdeki ve vicdanlarımızdaki içtenlik tarafımızdan imzalanan bu anlaşmanın her kısmı için açık bir kanıt oldu. 1649 yılının Mayıs'ının ilk günü.

LEVELLER MANİFESTOSU'NUN İLK SAYFASI - 1649

AGREEMENT

OF THE

Free People of England.

Tendered as a *Peace-Offring* to
this distressed *Nation*.

BY

Lieutenant Colonel *John Lilburne*, Master *William Walwyn*, Master *Thomas Prince*, and Master *Richard Overson*, Prisoners in the Tower of London, May the 1. 1649.

Matth. 5. verse 9. Blessed are the Peace-makers for they shall be called the children of God.

A Preparative to all sorts of people.

IF afflictions make men wise, and wisdom direct to happiness, then certainly this Nation is not far from such a degree thereof, as may compare if not far exceed, any part of the world: having for some yeares by-past, drunk deep of the Cup of misery and sorrow. We blesse God our consciences are cleer from adding affliction to affliction, having eyes laboured from the beginning, of our publick distractions, to compose and reconcile them; & should esteem it the Crown of all our tempóral felicity that yet we might be instrumentall in procuring the peace and prosperity of this Common-wealth the land of our Nativity.

And therefore according to our promise in our late *Manifestation* of the 14 of *April* 1649. (being perswaded of the necessitie and justnesse thereof) as a *Peace-Offring* to the Free people of this Nation, we tender this ensuing Agreement, not knowing any more effectuall means to put a finall period to all our feares and troubles.

A

Kaynak: The University of Iowa Libraries.